

ялівка передана до дальшої годівлі до місцевого рільника Сидора Кучми, забарна теж "через петлюрівські війська" [8, акр 4].

Отже, радянська влада у процесі становлення на місцях, з огляду на воєнну розруху і прихований опір місцевого населення, вживала активних заходів для утвердження нової економічно-господарської системи.

Список використаних джерел

1. Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття / І. Нагаєвський. – Рим, 1989, К.: Український письменник, 1994. – 413 с.
2. Литвин М.Р. Історія галицького стрілецтва / М. Р. Литвин, К. Є. Науменко. – Львів: Каменяр, 1991. – 200 с.
3. Касименко О.К. Історія Української РСР / О. К. Касименко. – К.: вид-во Академії наук УРСР, 1960. – 400 с.
4. Нариси історії Тернопільської обласної партійної організації / [Керівник авт. кол. Нечай С.П.]. – Львів: Каменяр 1980. – 288 с.
5. Історія міст і сіл УРСР (Тернопільська область). – К.: Інститут історії Академії наук УРСР, 1973. – 644 с.
6. Держархів Тернопільської обл., ф. 2309, оп. 1, спр. 5, 164 арк.
7. Держархів Тернопільської обл., ф. 2309, оп. 1, спр. 6.
8. Держархів Тернопільської обл., ф. 2309, оп. 1, спр. 7.

Ярослав Дзисяк

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ЧЕРТКОВЩИНЫ (АВГУСТ-СЕНТЯБРЬ 1920 Г.)

В статье раскрываются описание действий на Чертовщине во время первой советской оккупации края в августе-сентябре 1920 года на основании нераскрытых архивных материалов.

Ключевые слова: Чертовский уездный революционный комитет, советская власть, деревенский ревком, земельное отделение, оккупация.

Yaroslav Dzisyak

SOCIO-ECONOMIC SITUATION IN CHORTKIV REGION (AUGUST-SEPTEMBER 1920)

This article course of events of Chortkiv region during first soviet occupation in the august-september 1920.

Key words: Chortkiv' region revolution community, village revkom, land' department, occupation.

УДК 94(477)

Олександра Троханяк

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ І ПОЛІТИЧНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНЦІВ БЕРЕЖАНЩИНИ НА ПОЧАТКУ 20-Х РР. ХХ СТ.

У статті проаналізовано події пов'язані зі встановленням польської влади у Галичині після польсько-радянської війни, які супроводжувалися жорстоким ставленням до українського населення.

Ключові слова: захоплення, арешти, знущання, зловживання, реформа.

Актуальність проблематики ґрунтується на тому, щоб показати факт нерівноправності українського і польського населення Східної Галичини, яке після повалення ЗУНР увійшло до складу новоутвореної Польської держави. Дослідження проблеми дало можливість глибше зрозуміти соціально-економічні та суспільно-політичні зміни, які відбулись в Західній Україні на початку 20-х рр. ХХ ст. на прикладі Бережанщини.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена сукупністю поставлених завдань: на прикладі Бережанського повіту комплексно проаналізовано особливості новоутвореної польської держави, переосмислено результати приходу польської влади на територію Галичини.

Об'єкт дослідження – економічне, соціальне та суспільно-політичне становище Бережанщини як окремої адміністративної одиниці Галичини в 20-ті роки ХХ ст.

Предмет дослідження – соціально-економічні та суспільно-політичні зміни на Бережанщині після ліквідації ЗУНР, еволюція форм, методів боротьби українців Бережанського повіту в окреслений період.

Основна мета публікації – проаналізувати соціально-економічне та політичне становище українців Бережанщини на початку ХХ ст.

Завдання дослідження ґрунтуються на аналізі різноманітних джерел для глибокого з'ясування актуальних питань соціально-економічного і суспільно-політичного життя Західної України на поч. ХХ ст.

Основу джерельної бази статті складають архівні матеріали Центрального державного архіву громадських об'єднань України та Державного архіву Тернопільської області. Деякі з них публікуються вперше. Також важливим джерелом є мемуари, зокрема Є. Петрушевича [23] й Л. Цегельського [25].

Певні аспекти досліджуваної проблеми проаналізовано істориками та краєзнавцями Зокрема, у працях Я. Бариша [15], В. Бемка [16], І. Борковського [19], М. Глинського [20], М. Перфецького [22]. Здійснено аналіз історичних подій з погляду часу в сучасних працях Б. Тищика, О. Вівчаренка, Н. Лешковича [24], В. Чоповського [26], І. Лісної [21].

Польське адміністрування західноукраїнських земель початку 20-х рр. ХХ ст. змушує вкотре осмислювати факт нерівноправності українського населення під окупаційним режимом і повертають до визначення значущості незалежності Української держави.

Автори "Бережанської землі", розповідаючи про цей період, вказували, що у 1920 р., отже "ще задовго до рішення Ради Амбасадорів, Галичину перезвали поляки на "Всходню Малопольску", запроваджено цивільну адміністрацію та поділено її на три "воєводства"; "розпочалась безоглядна польонізація місцевого шкільництва і адміністрації; урядовців-українців масово звільняли з посад, а поліційна сваволя тероризувала все українське суспільно-громадське життя. Список населення та вибори в 1922 р., українці збойкотували" [16, с. 233]. На бойкот поляки відповіли масовими арештами. "Напередодні виборів в'язниця у Бережанах, що містилась при окружному суді, була переповнена – там заперли понад 300 осіб! Через нестачу місця біля 340 осіб з Бережанщини поліція вивезла до в'язниці в Тернополі. Тому, що й там було переповнення, Бережанців приміщено в бараках так зв. "ЮР" (Єньци, Уходзьци, Репатріянци) за дротами". Усім заарештованим, сфальсифіковано всякі вигадані злочини проти поляків під час українсько-польської війни. Але більшість заарештованих знали, що це запобіжні заходи на час виборів, після них усіх їх звільнили без будь-яких наслідків [16, с. 233].

Під час польсько-радянської війни у 1920 р. та після неї – до 1923 р. у польській армії не вистачало солдатів і офіцерів, особливо офіцерів. Про це читаємо у праці "Перед переломом 1923–1926" [27, с. 26], що "в даній території 52 місяців існування тої страшної війни (Першої світової – автор), кадри старого офіцерського складу або були знищеними, або через поранення стали нездатними до військової служби", і наводиться такий приклад, що "в одному з гвардійських полків в боях з Росією, склад офіцерів протягом війни змінився 17 раз – стільки було вбитих чи тяжко поранених" [12, арк. 1–2].

Після Першої світової війни постало питання поповнення офіцерських кадрів, якими б мали стати поляки, а солдатами – українці, населення Східної Галичини не підтримувало польського уряду і не йшло служити у польську армію. Підтвердженням такого факту є також архівні матеріали польської адміністрації. Зокрема, у "Інструкції вказівки поліції Тернопільського воєводства" наголошено на необхідності "мобілізації мужчин в польську армію в зв'язку з відступом польських військ, [...] місце збору улаштоване і функціонує в Чорткові" [12, арк. 1–2], а також "в зв'язку з примусовою евакуацією 6-ї армії WP (Війська Польського) у завойованих повітах східної Малопольщі й залишеного в зв'язку з тим розпорядження про властиве пересування фронту, дає вказівку про мобілізацію" українських чоловіків до польської армії [12, арк. 3–5].

Українці відмовлялися від такої служби, про що також читаємо у архівних документах. Зокрема, у "Розпорядженні Окружного Командування поліції Тернопільського воєводства" вказано, щоб у "Східній Галичині створити воєнно-польові суди і посилити жандармські війська по кордоні з метою вилонювання дезертирів і притягнення їх до відповідальності" [13, арк. 5]. У наступному документі сказано, що у переважній більшості дезертирами є українці й деколи євреї [17, арк. 6]. Аналогічного змісту інформацію знаходимо й інші документи. Наприклад, таємний циркуляр, виданий як "Розпорядження окружної команди поліції Тернопільського воєводства до Бережанської повітової команди 18.07.1920", у якому наказано "організувати воєнні суди в зв'язку з відмовою служити в польській армії", які застосувати щодо бережанських українців [14, арк. 2], та "припис" "аби затримати недобитки фронтових військ", "вилонювати дезертирів, а тих, хто не зголошується до призову" віддавати під воєнні суди [14, арк. 3]. Українське населення терпіло від зловживань польської влади, відчувалася нестача товарів першої необхідності, особливо продуктів, але українцям допомогу не надавали, лише полякам.

Зрозуміло, що зовсім недоречно припускатися думки, що українці змирилися з насильством та зловживаннями поляків. У донесенні до слідчого представництва уряду в Кракові від Галицького намісництва зазначено, що С. Петлюра не провів відповідної агітаційної роботи серед українців

Східної Малопольщі щодо підтримки польської влади, і ті, у свою чергу підтримують більшовиків, особливо згадано Бережанський, Коломийський, Бориславський та Радехівський повіти. "Тутешні українці не тільки не зупинили антипольську діяльність, але ще гірше і масово підсилили її, особливо з поверненням бувших жовнірів", "додає їм сили відступ поляків" на радянсько-польському фронті [5, арк. 57–59].

Значну агітаційну діяльність для боротьби за демократичні права проводили емігранти зі США, підтримуючи більшовиків. Такі дії спонукали українців до саботажу і крадіжок у їх маєтках. Так, у Бережанському повіті "попалено доми, здійснено мордування поляків, викрадено споживчі артикули на продукти, що належали польським громадянам, в повіті діють банди українців. Тому в Коломиї (на 97 осіб) і в Бережанах (на 50 осіб) утворено школи постових. У документі сказано, що в найближчий час буде утворено Слідчі установи в Коломиї та Бережанах, так як тут склалась найгірша ситуація антипольської діяльності та більшовицької підтримки" [5, арк. 59–62]. Бережанське староство зверталось до Галицького намісництва з проханням надати фінансову допомогу польським громадянам, що потерпіли від пограбувань, підпалів, а також встановити у повіті громадський порядок [4, арк. 33]. Тож протистояння між українцями і поляками загострювалися.

Наслідуючи приклад уряду ЗУНР про збір зброї й боєприпасів, улітку 1920 р. польський уряд видав "Розпорядження окружної команди поліції Тернопільського воєводства", у якому сказано про "організацію в Східній Галичині збору зброї й амуніції для потреб армії", та "Вказівку здати зброю упродовж 10–20 липня 1920 р. щоб не проводити безконечно лишню конфіскацію", а тим, хто не здасть, була погроза тюремного ув'язнення [11, арк. 3]. Та зброї у населення не було, усю здали УГА.

Є. Петрушевич розкрив причини польського захоплення Східної Галичини, наголошуючи на тому, що це українські території і з приходом ЗУНР, поляки позбавились би своїх земель, а це 2089853 га [23, с. 3] – більше, ніж займають українці, й тому Польща, завоювавши Східну Галичину, "хоче використати своє хвилеве панування на те, щоби відібрати краєві його український характер. Це має статися через планову колонізацію Сх. Галичини польськими селянами з Польщі". Замість земельної реформи на користь місцевого, себто українського селянства – "Польща переводить колонізацію Сх. Галичини польським селянством, спровадженням з Польщі між яке має бути поділена велика земельна власність краю. І в цім напрямі працює земельне законодавство Польщі. Земельну реформу в Польщі рішають отсі два закони польського союму: 1) закон з 10 липня 1919, який містить основи земельної реформи і 2) закон з 15 липня 1920, який містить постанови про переведення земельної реформи" [23, с. 5].

Отже, у липні 1920 р. польський сейм ухвалив закон про аграрну реформу, згідно з яким "підлягали парцеляції (розподілу) деякі поміщицькі маєтки (всього в Галичині – 52), однак, поперше, у поміщиків могло залишатись до 400 га на господарство", тож, поміщицьке землеволодіння не було ліквідоване, а по-друге, "розпарцельовані землі" повинні були передаватись майже виключно польським осадникам-колоністам, бо це є, як вважали представники польських ділових і політичних кіл, життєвим інтересом теперішніх і майбутніх поколінь Польщі, оскільки жодного клаптика польської землі не повинно бути передано в чужі руки. Уже до середини 1921 р. у Східній Галичині польські колоністи одержали понад 160 тис. га землі. Це становило майже 1/4 усього земельного фонду, що підлягав розподілу [24, с. 184]. Земельна реформа дозволила полякам набути на українські землі і поселившись, заволодіти найкращими галицькими ґрунтами, українцям же дозволялося право викупу лише 5 % землі.

На Бережанщині відбувалися аналогічні події, що й в усій Східній Галичині. Земля – як основне багатство належала багатим землевласникам. У с. Нараєві із загальної площі 7421 моргів землі – 5221 морг належав графу Потоцькому, 300 моргів – церкві, 180 – костелу, а 986 селянських дворів мали лише 1620 моргів, причому половина цієї землі належала 15 багатим селянам. У с. Рекшині 28 сільських дворів були власниками лише 165 га землі, 2 поміщики мали 344 га, церкві належало 137 га. У Куропатниках 30 власників мали по 10–30 га землі, 60 сімей володіли ділянками 0, 5–1 га землі, а 40 бідняцьких родин були безземельними. У с. Мечищеві 40 заможних родин володіли 110 га землі, а інші 500 дворів мали лише 725 га. У с. Потутори 10 осадників мали 200 га кращих земель, а половина селян до 1 га землі [18, с. 42]. Зі спогадів про село Потутори читаємо: "Восени (1920) Потутори знову опинилися під польською окупацією. Майже 200 гектарів землі належали до польських родин, лиш чверть селянських дворів мала до двох гектарів, а інші були змушені найматися" [15, с. 544]. Ці дані наочно свідчать про те, що селяни Бережанщини страждали від малоземелля, а незначна кількість польських поміщиків та колоністів володіла більшою частиною родючих земель.

Діяв у Бережанах земельний банк, у власності якого була понад 1 тис. га лісу. Вартість одного моргу землі дорівнювала 600 злотих, для порівняння корова коштувала 100 злотих. Селянин купити

за таку ціну землі не міг і тому брав позику в банку, який вимагав двох поручителів. Якщо позикодержець вчасно не віддав грошей у банк, їх мав повернути поручитель [22, с. 2]. Відбудова власних будинків і господарства вимагала негайних дій, адже Бережани упродовж 1914–1920 рр. переходили з рук в руки 127 разів, місто було зруйноване на 87 %, а села Шибалин, Жовнівка, Посухів, Потутори, Баранівка, Куропатники, Бишки, Конюхи, Бище, Жуків, Гиновичі, Лапшин були повністю спалені і зруйновані, та й решта достатньо знищені й пограбовані. Та антиукраїнські дії польської влади не давали ніякої можливості населенню покращити своє становище.

Р. Чубатий, описуючи село Рибники, згадував про насильне насаджування колоністів-поляків на українських землях. З великих фільварків графа Потоцького "приділено їм великий простір доброї землі й там таки в короткому часі постала значна оселя-колонія польських зайдів, яких влада всякими засобами й полегшами – попирала". Багато з них, не були ніколи рільниками і зовсім не розумілися на хліборобстві, а приїхали шукати наживи, це були "новітні зайти-арґонавти, що прибули по золоте руно". Але скоро "вони, попродавши вози, коні, корови, а вкінці й одержане безплатно поле, поверталися назад у свої сторони з добрими долями" [25, с. 339]. Такі господарі прийшли не тільки у села Бережанського повіту, а й в усю Східну Галичину, та зрозумівши, що не вміють господарювати, продавали землю і повертались до Центральної Польщі. Українцям з 1920 р. заборонялося будувати помешкання, тому багато українців виїжджали за океан.

В. Бемко згадував складні часи на Бережанщині, пишучи, що повоєнний період був складним для загалу населення. Серед міського населення – нужда, нестача хліба. "Горожанський комітет" у Львові, дізнавшись про важке становище у місті, надіслав вагон збіжжя як допомогу для українського населення Бережан і Ф. Свістель, Ф. Коковський та І. Богач, колишній хорунжий УГА, ділили це збіжжя, у якому було по половині пшениці й жита [17, с. 114].

Бережанщина особливо потерпала від зубожіння, адже вона прийняла більшовиків і підтримала їх у створенні Галицької Соціалістичної Радянської Республіки (ГСРР), лиш би позбутись ганебної польської влади, тепер польський уряд мстив населенню, забираючи останнє. Не кращою складалась ситуація в освіті: "До першої світової війни Бережанщина мала 72 % українських народних шкіл, а інші – це так зв. "утраквістичні" та польські школи. З окупацією Західних Земель України в 1919–20 рр. розпочалась повна полонізація шкільництва і зараз же зліквідовано сільські шкільні ради", – повідомляє В.Бемко, – "повітовий шкільний інспектор став всесильним володарем; разом з польською організацією "Польська рада народова", він ліквідував українські школи в повіті, посилаючи до шкіл по змозі більше вчителів-поляків" [17, с. 88]. Польський уряд старався повністю знищити українське слово, мову, культуру.

Матеріальні нестатки, зловживання і знуцання поляків щодо українського населення змушували бережанську спільноту до протистоянь. Про це свідчать архівні документи. Зокрема, звіт Бережанського староства президії Галицького намісництва, у якому сказано, що населення міста погано і "з неповагою відноситься до польської жандармерії, далеко не так як за австрійських часів", бо "відділи не є забезпечені такими військовими кадрами, які би користувалися повагою від населення". А от до більшовиків ставлення було дуже добрим і "тепер тяжко поправити ситуацію по відношенню до польської влади". І хоч "в Бережанах офіційно не існує жодної політичної організації", та дії українців дуже консолідовані, особливо в пограбуванні поляків, що відбувається через те, що в повіті не вистачає продуктів, цукру, гужового транспорту. В надсиланні військових загонів потреби не існує, та "було б добре запровадити такий контингент, який би заправляв повітом" – це військові, які б "впливали на населення так, щоб вони визнали нашу владу" і "не виглядали привілейованим станом в Галичині при польській владі". Для прибулих буде відведено найкращі землі, й особливо ті, що належали графу Потоцькому [6, арк. 1–2]. Тому в повіт приїжджало усе більше поляків, які й отримували найродючіші землі, а бережанці часто залишалися взагалі без землі й не хотіли миритися з полонізацією краю, піднімалися на повстання. У повідомленні до намісництва від Бережанського староства повідомлялося, що 10 грудня 1920 р. в Бережанському повіті почався бунт і ще продовжується (17.12.), який "супроводжується підступною зрадою, порушеннями громадського порядку, бунтом, злісним пошкодженням телеграфу", виступ проходить "із застосуванням зброї та вибухових матеріалів". По всьому місту та приміських селах розвішано "плакати з оголошенням про непокору владі". Декого з порушників спіймали і з ними розбирається окружний суд та прокуратура [5, арк. 93]. Та арешти не зупинили виступів бережанців, про що сказано в наступному повідомленні й наголошується, що після розвішаних 12.12.1920 р. оголошень "із закликком про непослух польській владі", на бунт піднявся весь повіт [5, арк. 103]. Польська поліція ще довго боролася з повсталими, проводила масу арештів і, згідно з рішеннями польових судів, багатьох розстріляли або ув'язнили.

У 1921 р. польський уряд розпочав підготовку до виборів у сейм і було створено комісії з перепису громадян. Це викликало незадоволення серед населення Східної Галичини, "виникає

антипереписний рух проти польського уряду”. В усіх повітах, у тому числі і в Бережанському, введено військо, бо становище, що склалось, “потребувало довготривалих заходів військового впливу” – такі дані знаходимо в документі-звіті Тернопільської волості [9, арк. 2, 14–16, 22, 24, 26]. Бережанське староство повідомляло, що з появою переписного комісара, руське (тобто українське) населення масово залишалося дома і тікали в поля, а випадково зустрівшись вдома відмовлявся відповідати. В Бережанському повіті було введено війська кавалерійського ескадрону” [9, арк. 2, 29, 34]. Саме так було введено військові загоны і в усі інші повіти, у яких розпочались сильні заворушення.

Народ не корився польській владі, бойкотував вибори до сейму 1922 р. Як розповідав М.Глинський, вибори у Бережанах 5 листопада 1922 р. закінчились арештом 15 робітників, які боролись за свої права і висловлювались проти недемократичних виборів [20, с. 3]. Із донесення Бережанського повітового староства до президії Тернопільського воєводського управління про бойкот населенням повіту виборів депутатів до польського сейму від 8.11.1922 р.: “В додатку надсилаю зведення про наслідки голосування, згідно з списками кандидатів у депутати законодавчого сейму, яке відбулося 5 листопада 1922 р. З цього зведення видно, що в більшості гмін, зокрема там, де проводилася терористична агітація, незважаючи на забезпечення порядку серед населення установами безпеки та всілякі умовляння, в голосуванні взяло участь лише кілька осіб, та й то члени комісії. А дуже часто голосували навіть не всі члени комісії. Так, у гміні Жовнівка, незважаючи на те, що комісія зібралася, ніхто не голосував, навіть і члени комісії. В тих гмінах з переляку не взяли участі у виборах навіть виборці-поляки. Єврейського населення голосувало 93 проц. Староста” [10, арк. 4].

І хоч уряд ЗУНР і президент Є. Петрушевич уже перебували за кордоном в еміграції, проте постійно звертався до країн Антанти з приводу польської політики у Східній Галичині та порушення ними прав і свобод українського населення [2], повідомляли про злодіяння польської влади над українцями [3], надсилали доповідні записки про політичне ущемлення прав і свобод українців поляками [1, арк. 76] та про важке матеріальне становище населення Галичини. Але всі ці заходи були безуспішними.

Отже, з осені 1920 р. Східна Галичина і Волинь переходили під владу Польщі, де знову проти українського населення почалися репресії, арешти, знуцання польської поліції, жандармерії, влади, навіть цивільного населення. Багато осіб, зокрема інтелігенції, було засуджено до тюремного ув’язнення, кинуті в концтабори за “державну зраду”. Але український народ не скорився, він і надалі продовжував боротьбу за свою волю.

Список використаних джерел

1. Центральний державний архів громадських об’єднань України (ЦДАГО України), ф. 6, оп. 2, спр. 3а, 109 арк.
2. ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 49, 109 арк.
3. ЦДАГО України, ф. 269, оп. 1, спр. 55, 153 арк.
4. Центральний державний історичний архів України в м. Львові (ЦДІАЛ України), ф. 146, оп. 4, спр. 5264, 117 арк.
5. ЦДІАЛ України, ф. 146, оп. 8, спр. 3835, 87 арк.
6. ЦДІАЛ України, ф. 146, оп. 8а, спр. 140, 12 арк.
7. ЦДІАЛ України, ф. 211, оп. 1, спр. 9, 23 арк.
8. Держархів Львівської обл., ф. 108, оп. 1, спр. 753, 43 арк.
9. Держархів Тернопільської обл., ф. 231, оп. 1, спр. 9, 81 арк.
10. Держархів Тернопільської обл., ф. 231, оп. 1, спр. 221, 94 арк.
11. Держархів Тернопільської обл., ф. 274, оп. 1, спр. 21, 32 арк.
12. Держархів Тернопільської обл., ф. 274, оп. 1, спр. 30, 98 арк.
13. Держархів Тернопільської обл., ф. 274, оп. 1, спр. 39, 42 арк.
14. Держархів Тернопільської обл., ф. 274/2с., оп. 1, спр. 39, 122 арк.
15. Бариш Я.В. Потутори / Я.В. Бариш, М.В. Мельничук // Бережанська земля. Історико-мемуарний збірник / [Упоряд. Л.Бабій, В.Берднарський, Б.Мельник] – Т.2. – Торонто – Нью-Йорк-Лондон-Сідней-Бережани-Козова, 1998. – С. 542–546.
16. Бережанська земля. Історико-мемуарний збірник / [упоряд. Бемко В.] – Видавець: Комітет “Видавництва Бережани”. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1970. – 783 с.
17. Бережанщина в спогадах емігрантів / [упоряд. Н.Волинець] – Тернопіль: Книжково-журнальне видавництво “Тернопіль”, 1993. – 391 с.
18. Бич В.В. Наш край – Бережанщина. / В.В.Бич, Н.В.Бич. – Тернопіль: “Навчальна книга – Богдан”. – 2005. – 77 с.
19. Борковський І. Національна справа. Статті про національне питання в зв’язку з сучасною війною / І. Борковський. – Відень, 1920. – 269 с.
20. Глинський М. Про вибори 1922 року / М.Глинський // Нове життя. – № 107. – 5 грудня 1962.
21. Лісна І.С. Становлення української державності в Галичині (1918–1923 рр.) / І. С. Лісна. – Тернопіль, 2001. – 244 с.
22. Перфецький М.І. Бережанський земельний банк / М.І. Перфецький // Червоні Бережани. – № 148. – 12 грудня 1961. – с. 3.
23. Петрушевич Є. Польська колонізація Східної Галичини / Є. Петрушевич. – Відень: “Український прапор”, 1921. – 253 с.
24. Тищик Б.Й. Становлення державності в Україні (1917–1922 рр.) / Тищик Б.Й., Вівчаренко О.А., Лешкович Н.О. – Коломия: Вік, 2000. – 270 с.
25. Цегельський Л. Від легенд до правди. Спомины про події в Україні зв’язані з Першим Листопадом 1918 р. / Л. Цегельський. – Нью Йорк: Булава, 1960. – 314 с.
26. Чоповський В.Ю. Українська інтелігенція в національно-визвольному русі на Західній Україні. (1918–1939) / В. Ю. Чоповський. – Львів: Край, 1993. – 211 с.
27. Jacyna J. Przed prełomem 1923–1926. Przeżycia / J. Jacyna. – Warszawa, 1929. – 231 с.

Александра Троханяк

**СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ И ПОЛИТИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ УКРАИНЦЕВ
БЕРЕЖАНЩИНЫ В НАЧАЛЕ 20-Х ГГ. XX СТ.**

В статье проанализированы события связанные с установлением польской власти в Галичине после польско-советской войны сопровождающиеся жестоким отношением к украинскому населению.

Ключевые слова: захват, аресты, издевательства, злоупотребления, реформа.

Olexandra Trohaniak

**SOCIO-ECONOMIC AND POLITICAL SITUATION OF UKRAINIANS BEREZHANY
REGION IN THE EARLY 20-IES THE TWENTIETH CENTURY**

The article analyzes the events associated with the establishment of the Polish government in Galychyna after the Polish-Soviet war that accompanied brutal attitude towards Ukrainian population.

Key words: capture, arrest, torture, abuse reform.

УДК 94(477)091: 63(477.43)

Оксана Свідерська

**ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ ГОСПОДАРСТВ ПОДІЛЛЯ І ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ВОЛИНИ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ РЕМАНЕНТОМ У ДОБУ НЕПІВСЬКОГО
АГРОПЕРЕХОДУ (1921–1929 РР.)**

У статті на основі опублікованих та неопублікованих джерел встановлено відсоткове співвідношення безреманентних господарств Поділля і Південно-Східної Волині у розрізі посівних груп.

Ключові слова: сільськогосподарський інвентар, селянин, непівський агроперехід, Поділля, південно-східна Волинь.

Аграрний сектор економіки відіграє найважливішу роль в системі матеріального виробництва, у зміцненні економіки країни, підвищенні життєвого рівня і добробуту населення. Людство існує насамперед тому, що розвиває сільське господарство, основна функція якого – забезпечити людей продуктами харчування, без яких вони не можуть жити, творити і працювати. Тому проблемі розвитку аграрного сектора економіки і матеріально-технічного забезпечення населення сьогодні приділяється значна увага.

Об'єктом дослідження є природно-кліматичні та матеріально-технічні умови розвитку сільськогосподарського виробництва, що впливали на рівень забезпечення господарств Поділля та південно-східної Волині сільськогосподарським реманентом у добу непівського агропереходу (1921–1929 рр.)

Предметом дослідження – є висвітлення процесу забезпечення сільського господарства регіону сільськогосподарським інвентарем у розрізі посівних груп.

Основна мета статті полягає у тому, що на основі аналізу різних джерел визначити рівень забезпеченості сільськогосподарським інвентарем господарств Поділля і південно-східної Волині у добу НЕП.

Завдання дослідження ґрунтується на аналізі та розкритті наслідків впровадження НЕП у сільськогосподарській сфері, а також встановленні відсоткового співвідношення безреманентних господарств краю.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що на основі залучення до наукового обігу матеріалів, визначено регіональні особливості сільськогосподарського виробництва краю та їх вплив на рівень матеріально-технічної бази господарств Поділля і південно-східної Волині.

Основу джерельної бази складають статистичні щорічники України, статистичні бюлетені округів, поточні сільськогосподарські записи.

Певні аспекти досліджуваної проблеми знайшли висвітлення і в працях науковців. Зокрема, у працях М. Гуревича [1], економіста І. Олійника [2], С. Городецького [3]. На сучасному етапі вона знайшла своє відображення у працях В. Калініченка [4], В. Нечитайла [5], Ю. Святця [6]. На